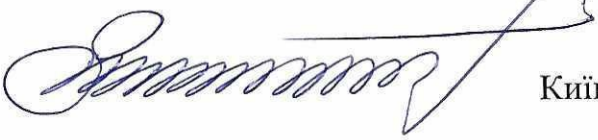

Отримано 28.04.2025 ф.
Голова разової спеціалізованої
ради ДФ 26.133.085

д. філол. н., доц.
Семеніст І. В.

Голові
спеціалізованої вченої ради ДФ 26.133.085
у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук, доцентів,
професору кафедри східної культури і літератури,
деканові Факультету східних мов
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
Семеністу Івану Васильовичу

ВІДГУК

офіційного опонента **Маркової Мар'яни Василівни**,
кандидата філологічних наук, доцента,
доцента кафедри української літератури та теорії літератури
Факультету української та іноземної філології
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
про дисертацію
Попової Марії Дмитрівни
«Трансформація естетичних практик китайської лірики (на прикладі творчості
«туманних поетів»)),
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія

1. Актуальність дослідження.

Літературний процес у Китаї другої половини 70-х – середини 80-х років ХХ століття дещо нагадує український: спроби письменників дистанціюватися від штучно насадженого творчого методу соцреалізму, поділ митців на літературні покоління, часткове позбавлення естетики й поезики від грубих ідеологічних нашарувань, звернення авторів до модерністських принципів художньої творчості, що вкотре засвідчує універсальність законів світового літературного розвитку.

У поезії відбувається поступове повернення до іманентної мистецької сутності, що передбачає творчу свободу особистості, орієнтацію насамперед на загальнолюдські, а не класові чи партійні цінності, морально-етичні норми свого народу і власні духовні поклики, а також первинність естетичних критеріїв. Естетична функція літератури, як їй і належить, поволі починає набувати визначального значення, підпорядковуючи собі всі інші функції. З огляду на це, погляд на модерну китайську лірику, зокрема й на творчість т. зв. «туманних поетів» (Бей Дао (北), Гу Чен (顾城), Шу Тін (舒婷), Ян Лянь (杨炼), Ман Ке (芒

克)), саме через призму естетичних категорій видається абсолютно виправданим, а відсутність у сьогоденній літературознавчій науці праць такого характеру визначає безумовну актуальність дисертаційного дослідження Марії Попової.

2. Наукова новизна результатів дослідження.

Наукова новизна роботи не викликає заперечень і полягає в тому, що в ній уперше в українському китаєзнавстві охарактеризовано особливості естетичних практик у сучасній китайській ліриці на прикладі «туманної поезії», зокрема трансформацію змістового наповнення основних естетичних категорій; визначено специфіку поетичної дихотомії «краса» – «потворність», а також засоби художнього вираження категорій «героїчного», «байдужого» і «боягузливого»; виявлено специфіку соціокультурної рецепції творчості «поетів-туманників» у Китаї та в середовищах китайської діаспори; запропоновано переклади українською мовою окремих віршів Бей Дао, Шу Тін, Гу Чена та доповнено їхнє інтерпретаційне осмислення через індивідуально-авторську парадигму естетичних уявлень.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення роботи полягає в аналізі доволі складної літературознавчої проблеми шляхів і способів трансформації традиційних естетичних практик у модерній ліриці, здійсненому на матеріалі творчості китайських «туманних поетів». Важливою перевагою дисертації є комплексний теоретичний підхід до теми, що охоплює естетичні, теоретико-літературні й історико-літературні, а також культурологічні аспекти.

Практичне значення дослідження визначається тим, що його матеріали можуть бути використані в освітньому процесі при викладанні сучасної літератури країн Сходу, історії світової (зарубіжної) літератури, теорії літератури, порівняльного літературознавства, перекладознавства, естетики, а також для підготовки курсових, бакалаврських, магістерських і дисертаційних робіт, написання різного роду наукових розвідок (монографій, статей, тез і т. ін.) тощо.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова обґрунтованість і достовірність результатів дисертаційного дослідження Марії Попової забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних положень наукового пошуку, творчим застосуванням і теоретичним переосмисленням поглядів і концепцій широкого кола попередників, фаховим вивченням і осмисленням літературознавчих проблем, підтвердженням аналізом та інтерпретацією художніх текстів представників «туманної поезії».

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Для досягнення наукової мети дисертантка використовує низку методів літературознавчого дослідження: контекстуально-описовий, порівняльно-історичний, метод стилістичного аналізу, біографічний, культурно-історичний. Застосовано також елементи герменевтики (с. 78, с. 103), феноменології (с. 78), рецептивної естетики (с. 140), міфокритики (с. 71 – 72) – вважаємо, що цей факт теж варто було зазначити при описі методології дослідження у вступі. Кожен із перерахованих методів застосований доцільно, коректно, відповідно до поставлених завдань та специфіки досліджуваного матеріалу, що підтверджує достатнє оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності. Назагал, всі окреслені здобувачкою цілі реалізовано, а заявленої мети досягнуто.

6. Апробація результатів дослідження. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях.

Результати дослідження пройшли достатню апробацію на шести міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Основні ідеї та положення дисертації висвітлено у 10-ти публікаціях (усі одноосібні), з яких 4 – у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України категорії Б («Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія», «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», «Закарпатські філологічні студії»), 6 – публікації, які додатково відображають результати дослідження. Варто відзначити, що три із чотирьох фахових статей підготовано й опубліковано англійською мовою, що, безсумнівно, є дуже позитивним моментом.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (203 позиції, з них 158 – іншомовні) і додатків. Її загальний обсяг – 199 сторінок, із них 170 сторінок основного тексту.

У вступі визначено актуальність дослідження модерної китайської лірики, зокрема феномена «туманної поезії», чим, власне, й обґрунтовано вибір теми дисертації. Виходячи з теми, послідовно сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; описано доволі обширну теоретико-методологічну базу роботи, а також перераховано використані літературознавчі методи та зазначено, як саме кожен із них був застосований. Вказано на теоретичне й практичне значення роботи; наголошено на значній науковій новизні отриманих дисертанткою результатів; окреслено особистий внесок здобувачки, а також подано інформацію про апробацію результатів дослідження та публікації, в яких відображено основні положення дисертації.

Перший розділ («Теорія модерної китайської лірики: естетичний аспект») присвячено дослідженню засадничих для дисертаційного дослідження Марії Попової теоретичних понять – «естетична практика» та «естетична категорія». Окреслено їх взаємозв'язок (естетичною практикою називається «сукупність специфічних художніх засобів і прийомів виразності, що застосовуються для реалізації естетичних категорій» (с. 27)), а також специфіку трансформації у модерній китайській ліриці. Позитивним аспектом підрозділу 1.1. *«Теоретичне визначення понять «естетична практика» й «естетична категорія»»* є широке залучення китайських та західних теоретичних підходів, що дає авторці змогу глибше усвідомити специфіку розвитку китайського історико-літературного процесу ХХ століття. У підрозділі 1.2. *«Особливості естетичної практики: визначення і трансформації основних естетичних категорій у модерній китайській ліриці»* пропонується класифікація естетичних категорій, що широко використовуються в «туманній поезії», проте не завжди, на наш погляд, чітко визначено відмінності між традиційними та модерністськими естетичними практиками, хоча постійно наголошується на трансформації перших під впливом других. У підрозділі 1.3. *«Передумови розвитку модерної китайської лірики»* розкрито складний історичний, політичний і соціокультурний контексти виникнення модерної поезії у Китаї, що підкреслює її унікальність у загальному літературному процесі країни другої половини ХХ століття.

У другому розділі (*«Течія «туманних поетів» у модерній китайській ліриці»*) здобувачка детально розглядає історію виникнення «туманної поезії» та особливості поетичної практики її чільних представників. Особливо цінними є, на наше переконання, проведені у підрозділі 2.1. *«Становлення туманної поезії»* компаративні паралелі між китайською модерною лірикою та західними модерністськими течіями символізму, імпресіонізму, імажинізму, а також здійснений у підрозділі 2.2. *«Творчість «поетів-туманників»»* глибокий аналіз творчості Шу Тін, Гу Чена, Бей Дао та визначення їхнього внеску у зміну естетичної й поетичної парадигми Китаю. Розгляд художнього доробку названих митців супроводжується доречним цитуванням оригінальних текстів та їх перекладів, здійснених дисертанткою самостійно, що значно полегшує розуміння їх стилістичних і змістовних особливостей. Окремо варто відзначити дуже вдалі, лаконічні, але водночас проникливі інтерпретації віршів «поетів-туманників», запропоновані Марією Поповою у підрозділі 2.3. *«Специфіка естетичного аналізу творчості «туманних поетів»»*.

Третій розділ (*«Домінантні естетичні категорії в ліриці «туманних поетів»»*) є одним із найсильніших у дисертації, оскільки демонструє глибоке розуміння здобувачкою таких естетичних категорій, як «краса» – «потворність», «героїчне» – «байдуже» – «боягузливе» та їх видозмін у творчості «поетів-туманників». У підрозділі 3.1. *«Поетична дихотомія «краса – потворність»»* на особливу увагу заслуговує спроба дисертантки деконструювати традиційну

естетичну бінарну опозицію «краса – потворність», відокремивши другий її компонент від першого та обґрунтувавши його абсолютну самотійність і самодостатність, як смислову, так і функціональну; у *підрозділі 3.2. «Прояви «геройного» – «байдужого» – «боягузливого»* – окреслення національної своєрідності у виокремленні й тлумаченні основних естетичних категорій поетичної практики у Китаї. *Підрозділ 3.3. «Трансформація традиційних естетичних категорій китайської лірики»* цікавий насамперед висвітленням впливу традиційних китайських релігійних і філософських систем (конфуціанство, даосизм, дзен-буддизм) на формування іманентних для китайської лірики естетичних категорій.

У *четвертому розділі («Рецепція творчості «туманних поетів»)* авторкою детально розглянуто вплив «туманної поезії» на сучасний літературний процес у Китаї (*підрозділ 4.1. «Рецепція у Китаї – естетика новітнього літературного процесу»*), а також її сприйняття в китайській діаспорі (*підрозділ 4.2. «Рецепція в середовищах китайської діаспори»*) та у світовому літературному контексті (*підрозділ 4.3. «Внесок течії до естетики світової літератури»*). Значущою частиною цього розділу є опис широких дискусій про «туманну поезію» у 1970-х – 1980-х рр., що дає змогу зрозуміти гостроту суперечностей щодо розуміння цього оригінального явища в китайському культурному просторі.

Кожен із розділів роботи закінчується проміжними висновками, які містять найважливіші тези, випрацьовані дисертанткою у підрозділах. Висновки до розділів, своєю чергою, узагальнено у *прикінцевих висновках*, які цілком корелюють із поставленими у вступі завданнями дослідження, є чіткими, аргументованими, впливають із тексту роботи, переконливо демонструючи, що модерна китайська лірика, зокрема творчість «туманних поетів», є полем складної взаємодії між традиційними та новаторськими естетичними підходами, «тим простором, де Захід і Схід не просто взаємодіяли, а створювали нову культурну парадигму» (с. 58).

8. Дотримання академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикацій, фальсифікацій.

Аналіз роботи Марії Попової дає підстави стверджувати, що здобувачка дотримувалася чинних в Україні вимог щодо академічної доброчесності та авторського права. В тексті дослідження належно оформлено відповідні покликання на використані наукові праці, періодичні видання, інтернет-ресурси тощо. Ознак академічного плагіату, фабрикацій, фальсифікацій чи будь-яких інших порушень у дисертації не виявлено.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Попри беззаперечну наукову цінність дисертація Марії Попової не позбавлена і певних недоліків. Окреслимо основні з них.

1. Здобувачці варто було б чіткіше обумовити термінологічний апарат свого дослідження. Йдеться, зокрема, про те, що «туманна поезія» у роботі Марії Попової названа і «напрямом» (наприклад, на с. 18, с. 63, с. 69, с. 100, с. 140, с. 168, с. 171, с. 172), і «течією» (зокрема, на с. 16, с. 20, с. 21, с. 60, с. 62, с. 70, с. 77, с. 85, с. 91, с. 111, с. 116, с. 121, с. 143, с. 144, с. 147, с. 149, с. 159) і «школою» (с. 143, с. 144, с. 145, с. 162), що, зрозуміло, далеко не є одним і тим самим. Аналогічно «літературною течією» чомусь названо модернізм (с. 78).

2. Більшої чіткості, на нашу думку, вимагають і назви деяких структурних одиниць дисертації. Так, формулювання назви підрозділу 2.2. «Творчість «поетів-туманників»» є, на наше переконання, аж надто узагальненим і тільки виграло б від певної конкретизації. А зважаючи на те, що матеріал підрозділу 2.3. «Специфіка естетичного аналізу творчості «туманних поетів»» дуже логічно і послідовно продовжує проблематику попереднього і не потребує, на наш погляд, спеціального виокремлення, ми б уважали за доцільне об'єднати ці два структурні елементи, скажімо, під загальним заголовком «Творчість «поетів-туманників»: специфіка естетичного аналізу».

3. Подібне зауваження маємо і до підрозділу 3.3. «Трансформація традиційних естетичних категорій китайської лірики». З огляду на те, що він є частиною третього розділу дисертації «Домінантні естетичні категорії в ліриці «туманних поетів»», у ньому логічно мало б йти про трансформацію традиційних естетичних категорій саме у творчості «поетів-туманників». Натомість цей підрозділ має радше теоретичний характер, а про лірику представників «туманної поезії» у ньому взагалі не згадується. Зважаючи на це, його матеріал, на нашу думку, варто було б перенести до підрозділу 1.2. «Особливості естетичної практики: визначення і трансформації основних естетичних категорій у модерній китайській ліриці».

4. Певні фрагменти тексту дослідження видаються нам не зовсім зрозумілими. Тому просимо здобувачку пояснити, чому вона протиставляє у своїй роботі мистецтво і літературу: «Особливості естетичного сприйняття проявляються *не тільки в мистецтві, але і в літературі* (курсив наш – М. М.), допомагаючи зрозуміти внутрішні мотивації та світосприйняття певного народу» (с. 24). Чи не є література мистецтвом? Таке саме протиставлення «прочитується» у дисертації і щодо письменників та поетів: «В умовах складної суспільно-політичної ситуації та глибокої кризи, яка торкнулася національно-культурної, релігійно-філософської, соціально-правової та сімейно-шлюбної сторони життя китайського суспільства, *твори письменників і поетів* (курсив наш – М. М.) розкривали актуальні проблеми, тим самим піднімали національну самосвідомість народу» (с. 43).

5. Текст дослідження хибує низкою повторів, лексичних, граматичних, пунктуаційних і стилістичних недоліків, але це зауваження не є принциповим.

10. Загальний висновок про набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Висловлені зауваження, однак, жодним чином не знижують позитивної оцінки дисертації Марії Попової. Робота є самостійним, цілісним, завершеним літературознавчим дослідженням та засвідчує належний рівень оволодіння здобувачкою теоретичними знаннями, уміннями, навичками й компетентностями, необхідними для здійснення наукових пошуків у межах галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня та з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Вважаємо, що дисертація Марії Попової «Трансформація естетичних практик китайської лірики (на прикладі творчості «туманних поетів»)» за структурою, змістом та значущістю отриманих наукових результатів назагал відповідає вимогам, що ставляться до такого виду робіт (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури та теорії літератури
Факультету української та іноземної філології
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Мар'яна МАРКОВА

